

15 Mayıs 1919 İzmir'in İşgali ve Yunan Vahşeti

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından İtilaf donanmasının başkenti abluka altına almasıyla İstanbul sıkıntılı bir sürecin içine sürüklenmişti. Bu zor zamanları mütareke hükümlerinin hiçe sayıldığı işgaller takip etti. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgali ve akabinde gerçekleşen katliamlar, toplumsal hafızada derin yaralar açan elim olayların başında gelmekteydi.

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya Türkmen

Mehmet Emin Resulzade
ve Mücadele Yolu

Prof. Dr. Sebahattin Şimşir

Moğolistan'dan ve Altaylardan
Türkiye'ye Gelen Kaz Ayağı Damgası

Prof. Dr. Mustafa Aksoy

İstanbul'un Fethini Müjdeleyen
Hadisle İlgili Asılsız İddialar

Hakan Yılmaz

MİLLİ MÜCADELE'NİN
İLK ADIMI:
19 MAYIS 1919

“

“Milletin vicdanında ve geleceğinde sezdiğim büyük gelişme yeteneğini bir sır gibi vicdanımda taşıyarak yavaş yavaş uygulamak mecburiyetindeyim”

M. Kemal Atatürk

Doç. Dr. Işıl Tuna Pınar*

Milletlerin geçmişlerinde bazı kırılma anları vardır. Devletlerin akıbetlerini tamamen değiştiren, geleceklerini şekillendiren, en karanlık dönemlerden aydınlığa çıkışta adeta meşale görevini üstlenen önemli tarihleri vardır. Mustafa Kemal'in Samsun'a, Anadolu'ya geçiş yaptığı 19 Mayıs 1919 tarihi, Türk milletinin “varlık-yokluk mücadelesinin” hareket noktası olarak bir meşale gibi milletin geleceğini aydınlatmıştır. Bu sebeple de Türk milletinin kutladığı önemli bayramlardan birisi haline gelmiştir. 19 Mayıs 1919 tarihi “... milletin vicdanında ve geleceğinde sezdiğim büyük gelişme yeteneğini bir sır gibi vicdanımda taşıyarak yavaş yavaş uygulamak mecburiyetindeyim”¹ diyen Mustafa Kemal'in göreve atıldığı gündür.

Samsun'a Çıkmadan Önce Genel Manzara

Batılı devletler XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'ni paylaşmaya yönelik fikirlerini fiiliyata geçirmek arzusundaydılar. “Hasta Adam” olarak nitelendirdikleri Osmanlı Devleti çöktüğünde, kalan toprakların nasıl paylaşılacağı uzun süre batılı devletleri meşgul etmişti. Nitekim, I. Dünya Savaşı

yaşanırken gizli birtakım anlaşmalarla mutabakat sağlamışlardı. Savaş sonrasında Mondros Ateşkes ve Sevr Barış Antlaşmaları paylaşma fikirlerinin gerçekleşmesi noktasında Batılı devletlere uygulama noktasında ümit vermişti.

Öte yandan I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti açısından yenilgiyle sonlanması bile Türk milletinin ümitlerini azaltmamıştı. Özellikle savaşın sonunda dönemin Amerikan Başkanı Woodrow Wilson'un yayınladığı ve tarihe “Wilson İlkeleri” olarak geçen prensiplerin içinde Türk milletini ilgilendiren “Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin oturdukları, çoğunluk sağladıkları bölgelerin bağımsızlığının temini ve Türk egemenliği altında bulunan diğer unsurlara da özerk gelişme için yeterli bir fırsatın sağlanması” maddesi umut kaynağı olmuştur.² Uzun süren savaş sonrasında millet yorgun düşmüş, en kötü barışın dahi savaştan daha iyi olacağını düşünenlerin sayısı artmıştı. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığında Türk halkı genelinde “ferahlama” etkisi yaratmıştı.

Mustafa Kemal Mondros Ateşkes Antlaşması'nın üstü kapalı hükümlerine dikkat çekmiş, antlaşmanın Osmanlı Devleti için kayıtsız şartsız “teslimiyet” ve

ülkenin "istila" edilmesinin önünü açacağını düşünerek hükümeti uyarmayı görev bilmiştir. Adana'daki görevinden İstanbul'a çağırıldığı sırada da, İtilaf Devletleri'nin isteklerine karşı çıkılması gerektiğini vurgulamıştır.³ Nitekim İtilaf Devletleri'nin kısa sürede mütarekede belirtilen şartlara uymadan Anadolu'da işgallere başlamaları Osmanlı Devleti'ni paylaşma düşüncesini tüm çıplaklığıyla gün yüzüne çıkarmıştır. Özellikle 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in İtilaf Devletleri'nin onayıyla Yunanlılar tarafından işgal edilmesi Türk milletinin "en kara günü" olarak görülmüştür.

Mustafa Kemal, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Anadolu'nun panoramasını şu şekilde çizmiştir: "Osmanlı Devleti'nin dahil bulunduğu grup Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmış. Birinci Dünya Savaşı'nın uzun seneleri zarfında millet yorgun ve fakir bir halde ordunun elinden silahları ve cephanesi alınmış ve alınmakta. İtilaf devletleri, ateşkes antlaşması hükümlerine uymaya gerek görmüyorlar. İtilaf donanmaları ve askerleri İstanbul'da Adana vilayeti Fransızlar, Urfa Maraş ve Ayıntap İngilizler tarafından işgal edilmiş, Antalya ve Konya'da İtalyan askeri birlikleri, Merzifon ve memurları ve özel adamları faaliyette. 15 Mayıs 1919'da İtilaf Devletleri'nin uygun görmesiyle Yunan ordusu İzmir'e çıkartılıyor. Bundan başka memleketin her tarafında Hristiyan unsurlar, gizli açık özel emel ve maksatlarını elde edilmesi devletin bir an önce çökmesi için çaba harcıyorlar."⁴

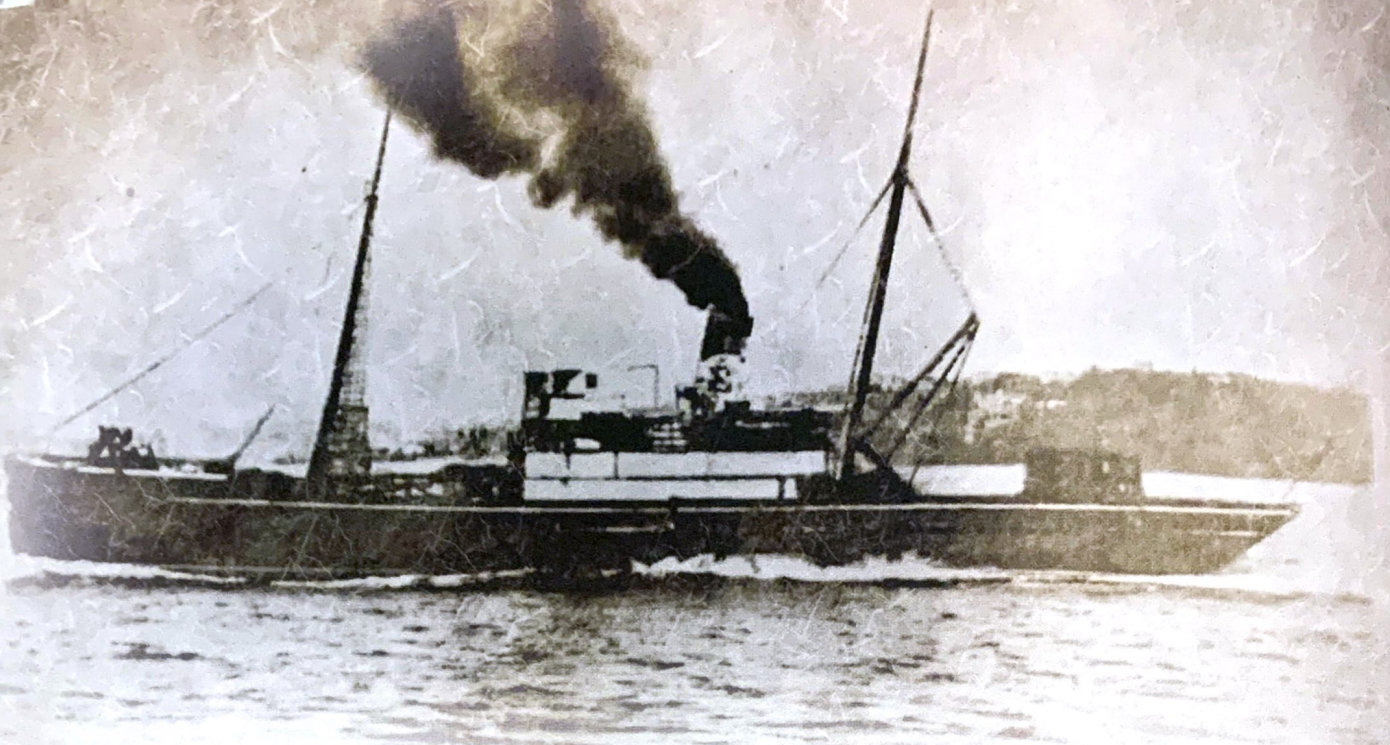
Mevcut genel manzara karşısında millet kurtuluş çareleri düşünerek bir çıkış yolu aramaktaydı. Kimileri kurtuluşu düşmanla birleşmek, kimileri büyük bir devletin mandası olmakta kimileri de mahalli direnme yolunu tercih etmekte bulmuştur. Mustafa Kemal ise bu çarelerin hiçbirisine itibar etmeyerek Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşaması ilkesinden hareketle "tam bağımsızlık" düşüncesine sahiptir.

O halde tek bir kurtuluş vardı o da milli kurtuluştur. Parola ise "Ya istiklal ya ölüm"dü. Mustafa Kemal bireysel olarak aldığı bu kararı yüksek bir görev bilinciyle 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkarak Türk milletine mal etmiştir. Türk milleti de kısa sürede bu parolayı benimseyerek Mustafa Kemal'e sivil liderlik payesini vermiştir.

Mustafa Kemal'in tam bağımsızlık konusunda kararlı olduğunu Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra Adana'dan İstanbul'a geldiğinde boğazda yaveri Cevat Abbas ile aralarında geçen diyalogdan anlamaktayız. Abbas o anı şu şekilde anlatır: "Şehir çok acıklı bir durumdaydı. İstanbul düşman donanmalarının limana girmeleri yıkımının yasını tutuyor, bu büyük yasına Mustafa Kemal'i de ortak ediyordu. Mustafa Kemal ve ben askeri ulaşımın bir köhne motoru ile denizin ortasına yaslanan bir çelik ormanın içinden geçiyorduk. Mustafa Kemal'in ince dudaklarından "geldikleri gibi giderler" cümlesini işitince derin ve hüznümlü umutsuzluğu unuttum. Size nasip olacak, siz bunları kovacaksınız Paşam dedim. Gülümsedi, aziz başının içinde biçimlenmeye başlayan yurdu kurtarma planlarını bir an için yeniden geçiriyor gibi daldı."⁵

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı ve Faaliyetleri

Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 tarihinde 9. Ordu Müfettişliği göreviyle Samsun'a çıkışını, yeni Türk Devleti'nin kuruluşuna yönelik atılan adımların ilki olarak görebiliriz. Mustafa Kemal'in 9. Ordu Müfettişliği'ne atanması 30 Nisan 1919 tarihinde dönemin padişahı Vahdettin'in onayından geçerek gerçekleşmiş, kendisine 6 Mayıs'ta yetki ve görevlerinin yer aldığı yönerge verilmiştir. Falih Rıfkı Atay Mustafa Kemal'in Samsun'a doğru yola çıkmadan evvel padişah Vahdettin ile görüşme gerçekleştirdiğini, padişahın Mustafa Kemal'e "Paşa şimdiye dek devlete çok hizmet

ettin bunların hepsi tarihe geçmiştir. Bunları unuttun asıl şimdi yapacağın hizmet hepsinden önemlidir. Paşa devleti kurtarabilirsin" dediğini Mustafa Kemal'in ise elinden gelen hizmeti esirgemeyeceğini bildirdiğini söyler. ⁶

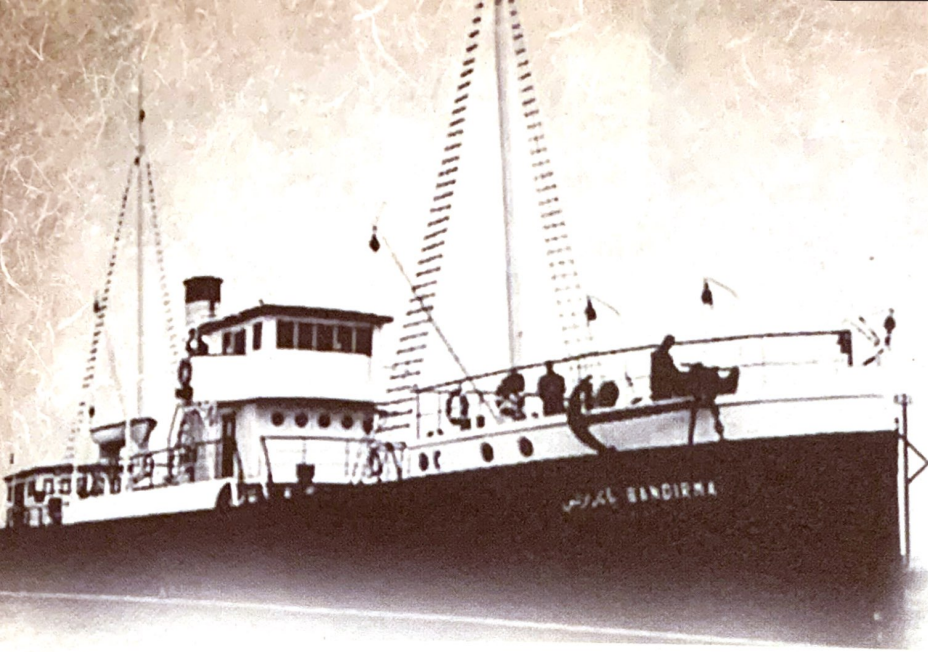
Mustafa Kemal'e verilen yetkiler incelendiğinde askeri alan dışında mülki yani sivil yönetimi kapsayan yetkilerin de yer aldığı görülmektedir. Aslında muhteviyatta Mustafa Kemal "geniş yetkilerle" Samsun'a devlet tarafından gönderilmektedir. Yönergede öncelikli olarak Samsun ve çevresinin iç güvenliğinin sağlanması, asayişsizlik olaylarının ana sebebinin tespitinin yapılması yer almaktadır. Ardından dağınık halde bulunduğu ifade edilen silah ve cephanenin toplatılması ve depolarda muhafaza edilmesi istenmiştir. Yönergede ayrıca "sivil örgütlerin varlığından" bahsedilmekte olup örgütlerin mahiyetlerinin araştırılması, ordunun örgütlerle bağlantılarının tespitinin yapılması ve cemiyetlerin kapatılması görevi yer almıştır. Tüm bu görevlerin yerine getirilebilmesi amacıyla Mustafa Kemal'e iki tümenli Üçüncü Ordu ve dört tümenli On beşinci kolordular müfettişlik buyruğuna verilmiştir. Subayların göreve atanması veya değiştirilmesi hususu müfettişliğin olur vermesiyle olacaktır. Müfettişlik bölgesi ise Trabzon, Erzurum, Van, Erzincan ve Canik'i kapsamaktaydı. Görevlerin yürütülmesi için verilecek yönergeler doğrudan doğruya bölge mutasarrıflıkları tarafın-

dan yerine getirilecekti. Yukarıda bahsettiğimiz görev ve yetkiler göz önünde bulundurulduğunda Mustafa Kemal'in yapmak istediklerini gerçekleştirmesi bakımından kolaylık sağladığını söyleyebiliriz. Çünkü açıkça bölgedeki askeri ve sivil yöneticilerle görüşmek, karar vermek ve uygulama imkanı tanımaktadır. ⁷

Mustafa Kemal 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Bandırma Vapuru ile hareket etmiş, 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a ayak basmıştır. ⁸ Kendisine verilen görev ve yetkiler doğrultusunda bölgeyi teftiş etmiş ve 21-22-23 Mayıs 1919 tarihlerinde Sadarete durumu bildiren telgraflar çekmiştir. "Samsun Raporu" olarak anılan telgraflarda Samsun bölgesi Rumlarının siyasi amaçlarından vazgeçmeleri durumunda bölgesel asayişin kendiliğinden düzeleceği, Türklüğün yabancı mandasına tahammülü olmadığı, Yunanlıların İzmir'de haklarının bulunmadığı, işgalin geçici olduğu, milletin "Milli egemenlik esasını ve Türk milliyetçiliğini" kabul ettiği ve bunun için çaba göstereceği yer almıştır. ⁹ Samsun'daki İngiliz askeri varlığı, Rum çetelerinin çalışmaları Mustafa Kemal'in daha iç bir bölgeye yönelmesine neden olmuştur. Mustafa Kemal'in bu düşüncesi şüphesiz Samsun bölgesinin İngiliz ve Yunan tehdidinde açık olmasından kaynaklanmıştır.

Mustafa Kemal 25 Mayıs tarihinde Samsun'dan Havza'ya geçiş yapmış mülki ve askeri makamlarla burada da temaslarını sürdürmüştür. 28 Mayıs'ta askeri ve mülki amirlere gönderdiği "Havza Genelgesi" ile ülke gene-

linde işgallere karşı büyük mitingler yapılmasını ve işgal kuvvetleri ile hükümete uyarı telgrafları çekilmesini talep etmiştir. Mustafa Kemal Samsun Raporuyla açığa çıkardığı fikirlerini Havza Genelgesiyle perçinlemiştir. Millet kısa sürede Mustafa Kemal'in taleplerine olumlu yönde cevap vermiş, yurdun her bölgesinde işgalleri kınayan mitingler tertip edilmiştir.

Mustafa Kemal'in bu faaliyetleri kısa sürede göze batmış ve 8 Haziran'da Harbiye Nezareti'nin kendisini İstanbul'a geri çağırın telgrafını almıştır. Mustafa Kemal bu çağrıya uymayarak mecbur edilirse memurluk görevinden istifa edebileceğini, Anadolu'da sine-i millete dönerek adım adım fikirlerini gerçekleştirmeye çalışacağını belirtmiş ve 12 Haziran'da Amasya'ya geçmiş ve burada "Amasya Genelgesi" yayınlamıştır. Genelgede vatanın, milletin karşı karşıya olduğu tehlikeler "yurdun bütünlüğü milletin istiklali tehlikededir" ifadesiyle açıkça belirtilmekte olup İstanbul'daki hükümetin güçsüzlüğü vurgulanmış ve bölgesel kurtuluş çareleri reddedilmiştir. "Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" ifadesi genelgenin

genel ruhunu yansıttığı gibi Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkma sebebini de ortaya koymuştur.¹⁰ Mustafa Kemal milli bağımsızlık fikrini Samsun Raporu'nda, Havza Genelgesi'nde de dile getirmişti fakat Amasya Genelgesi'nde diğerlerinden farklı olarak Ali Fuat Paşa, Rauf Bey ve Refet Beylerin de imzasının bulunması fikirlerin şahsi olmaktan çıkıp millete yayılmasının ilk önemli girişimi olmuştur. İstanbul Hükümetinin kendisini görevden azletmesinden sonra İstanbul'a dönmeyerek Erzurum'a geçen Mustafa Kemal doğrudan millet adına hareket eden sivil bir lidere dönüşmüştür. Mustafa Kemal'in, 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkışla birlikte üstlendiği tarihi görev milli bağımsızlığın eyleme dönüşme safhasını oluşturmuştur.¹¹

Mustafa Kemal'in doğum günüm dediği 19 Mayıs tarihi Türk milletinin kozasından çıkıp yeni Türk devletinin kuruluşu yolundaki mihenk taşıdır. Atatürk, Türk milletinin dönüm noktasını oluşturan bugünü Cumhuriyetimizin geleceğini oluşturacak olan gençlerimize bu sebeple emanet etmiştir.

dipnotlar

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, isil.tuna@msgsu.edu.tr

1- Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Ege Yayınları, İzmir 2007, s. 25.

2- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/wilson-ilkele-ri/> Erişim Tarihi: 16.04.2022.

3- Cengiz Mutlu, "Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun Havza'daki Faaliyetlerinin Milli Mücadele'deki Yeri", *The Journal Of MCRI*, c. VII, s. 724.

4- Atatürk, a.g.e., s. 14.

5- Özer Ozankaya, *Cumhuriyet Çınarı*, K.B Yayınları, Ankara 1997, s. 56.

6- Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul 1980, s. 126.

7- Yaşar Özüçetin, "Milli Mücadele İçerisinde 19 Mayıs 1919", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 5, s. 2, s.69-70.

8- Mustafa Kemal ile 18 kişi yolculukta eşlik etmiştir. III. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Refet Bey, Müfettişlik Kurmay Başkanı Kurmay Albay Manastırlı Kazım Bey, Müfettişlik Sağlık

Bakanı Doktor Albay İbrahim Tâli Bey, Kurmay Başkan Yardımcısı Kurmay Yarbay Mehmet Arif Bey, Karargah Erkân-ı Harbiye-si İstihbarat ve Siyaset Şubesi Müdürü Kurmay Binbaşı Hüseyin Bey, Müfettişlik Topçu Komutanı Topçu Binbaşı Refik Bey, Müfettişlik Başyaveri Yüzbaşı Cevad Abbas, Kurmay Mülhaki Yüzbaşı Mümtaz, Kurmay Mülhaki Yüzbaşı İsmail Hakkı, Müfettişlik Emir Subayı Yüzbaşı Ali Şevket, Karargah Komutanı Yüzbaşı Mustafa Vasfi, Kurmay Başkanı Emir Subayı ve Müfettişlik Kalem Amiri Üsteğmen Arif Hikmet, İaşe Subayı Üsteğmen Abdullah, Müfettişlik İkinci Yaveri Teymen Muzaffer, Şifre Katibi, Birinci Sınıf Katip Falk, Şifre Katibi Yardımcısı, Dördüncü Sınıf Katip Memduh. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/medergi/11.htm Erişim Tarihi: 15.04.2022.

9- Ahmet Semerci, "Mustafa Kemal Paşa'nın Havza'daki Çalışmaları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, c. 121, s. 238, s. 86.

10- Ali İhsan Gencer-Sabahattin Özel, *Türk İnkılap Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul 2016, s. 101.

11- Özüçetin, a.g.m., s. 72.